

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ NEDENİYLE DENİZ SINIRLARININ DEĞİŞİMİ

Küresel ısınma nedeniyle meydana gelen iklim değişikliğinin yeryüzünde olağanüstü etkileri var.Örneğin, artan fırtınalar, şiddetli yağmurların doğurduğu seller ya da aşırı kuraklıklar, gıda ürünleri üzerinde bu gibi gelişmelerin etkileri, insan oğullarını yeni yaşam alanlarına gitmeğe zorluyor.

Prof. Dr. Hasan Köni

Bugün uluslararası hukukta iklim nedeniyle göç konusunu tartışıyoruz. Ancak, bir harp okulu hocası olarak üzerinde durduğumuz önemli bir konu daha var. Isınma nedeniyle Kuzey ve Güney kutbundaki buzulların erimesi sonucu deniz seviyelerinde önemli yükselmeler olacağına dikkat çekilmesi ve bu çekilmenin devletlerin 1982 Uluslararası Deniz Sözleşmesiyle belirlenen sınırlardaki değişimlerdir. Pasifikte bulunan ada devletlerinde veya takım adalar devletlerinde deniz sınırlarının değişmesi nedeniyle önce bu devletler arasında önemli çatışmaların çıkacağı ve gittikçe yükselen deniz suları nedeniyle geniş sahil alanlarına sahip devletlerde bu çatışmaların içine çekileceklerdir.

Birleşmiş Milletler ve uluslararası deniz alanı ile ilgili örgütler bu konuları ele almışlardır. 1982 Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmesinin (UNCLOS) dibacesinde yazdığı gibi deniz alanlarının belirlenmesinde kabul edilen kuralları, Birleşmiş Milletler Uluslararası Denizcilik Örgütünün yeniden yorumlayarak, denizlerin yükselmesi nedeniyle yapılacak deniz sınırları değişmeleri konusunda karar alması şimdilik mümkün gözükmemektedir.

Henüz bu konularda devletler arasında

"Hükümetlerarası İklim Değişimi Panel'nin (IPCC) bulgularına göre Ortalama olarak deniz seviyesi 2006-2015 yılları arasında yılda 3.6 milimetre olarak artmıştır."

bir uyuşma oluşmadığı için yeni hukuk düzenlemelerine başlanmasına geçilememiştir. Var olan uluslararası hukuk kuralları ve uluslararası mahkeme kararları da henüz bu konuyu kapsamamaktadır. Gelecekte deniz hukuku kurallarının iklim şartlarının zorlamalarına göre değişebileceği muhtemeldir.

DENİZ ALANLARININ DURUMU

Hükümetlerarası İklim Değişimi Panel'nin (IPCC) bulgularına göre Ortalama olarak deniz seviyesi 2006-2015 yılları arasında yılda 3.6milimetre olarak artmıştır.

IPCC'nin 2019 yılında yaptığı bu analizde dört değişik senaryo öngörülmüştür. Küresel ısınmanın, Paris Antlaşmasına göre kabul edilen 1.5 derece yerine 2 derece artması karşısında suların yıllık yükselme oranı 0.43 mm çıkacaktır. 2015 Paris

Antlaşmasındaki önlemlere uyulmadığı takdirde suların yükselmesi 2100 yıllarında 0.84mm olacaktır. Suların yükselmesi sonraki yıllarda da devam edecek buzların büyük miktarda erimesi sonucu deniz suyu yüksekliği 7 metreyi bulacaktır.²

2 [https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads...IPCC Sea Level Change adıyla internette yapılan araştırmalarda okyanuslar ve kara alanlarındaki sular konusunda onlarca rapora rastlanmaktadır. Son raporlar 2022 yılına kadarki gelişmeleriz ele almaktadır. Tabii ki hukuki konular ve çözüm yolları öne sürülmemiştir.](https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads...IPCC_Sea_Level_Change_adıyla_internette_yapılan_araştırmalarda_okyanuslar_ve_kara_alanlarındaki_sular_konusunda_onlarca_rapor_rastlanmaktadır.Son_raporlar_2022_yılına_kadarki_gelişmeleriz_ele_almaktadır.Tabii_ki_hukuki_konular_ve_çözüm_yolları_öne_sürülmemiştir)

1 Prof. Dr. Hasan Köni, İstanbul Kültür Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, TESAM Yüksek İstişare Heyeti Başkanı.

ADALARIN DURUMU

Bu gelişmeler sonucu Karayiplerde ve Güney Çin denizinde, Pasifikte ve Hint Okyanusunda bulunan 58 ada ve üzerinde yaşayan 65 milyonluk nüfus zor durumda kalacaktır. Batı Pasifikte ve kıyı alanlarına göre yukarda saydığımız bölgelerde sular diğer alanlara göre üç misli hızla artmaktadır. Bu durum küçük kalkınmakta olan adalar silsilesi için adaletsiz bir durum yaratacaktır. Denizin hafifçe yükselmesi bile deniz seviyesinde birkaç metre yukarda toprakları olan bu adalarda büyük toprak kaybına neden olacak, ekonomik girişimleri duracak ve ileriki yıllarda mevsimsel ya da sürekli olarak su baskınlarına maruz kalacaklardır. Bu adalardan yoğun bir biçimde göçlerin olması beklenmektedir. Bu küçük adalar topluluğunun ada çevrelerine güçlendiren yeni yapılanmalara gidecek, denize duvarları inşa edecek ve adalara toprak dolgusu yapacak, mali güçleri yoktur. Süleyman adalarının beş tanesi son on yıl içinde ortadan kaybolmuştur.

Bu adalar için Münhasır Ekonomik Bölge (EEC) önemli bir konumdadır. Adanın alanın küçülmesi sonucu ekonomik bölgelerinin

çapı da gerileyecektir. Daha önce sahip oldukları karasularının küçülmesi sonucu bu alandaki egemenliklerini kaybetmiş olacaklardır. Bu adaların, Münhasır ekonomik bölgeleri kendi toprak alanlarının 28 katı kadardır. Bazı adaların bu ileri alanlarda petrol ve gaz alanlarına sahip olduğu görülmekte ancak en önemli kazançları balıkçılık olmaktadır. Belirginliğini kaybeden deniz alanları nedeniyle ada sakinleri büyük bir ekonomik çöküş yaşayacaklardır.

2021 yılında Pasifik Okyanusunda bulunan 18 ada, Pasifik Adaları Forumu adı altında toplanarak iklim değişikliği nedeniyle yükselen suların kendi deniz sınırlarına etkisi hakkında bir toplantı yapmışlardır. Bu toplantı sonucu bir bildiri yayınlayan Forumcular deniz alanlarının olduğu kalacağı hususunda karar almışlardır. Bu değişmesi muhtemel olan deniz sınırlarına karşı alınan ilk çok taraflı diplomatik anlaşmadır. Bu anlaşmaya göre kara suların temel çizgisinin değişmeyeceği ve sınırların kara parçasının kaybına karşılık aynı kalması gerektiğini gösteren ilk anlaşma olmuştur. Aynı alanda yanı çıkarlara sahip olan adaların yaptığı bu anlaşmanın benzerini

günümüzde 192 devletin çeşitli çıkarlarının çatıştığı deniz alanlarının bulunduğu bir ortamda kabul ettirmek mümkün gözükmemektedir.

YUNAN ADALARI

Yunanistan bir adalar devleti olduğunu iddia etmektedir. IPP'nin yaptığı araştırmalara göre 1995'ten itibaren Doğu Akdeniz'de deniz yükselmesi her yıl 20 mm olarak hesaplanmıştır. Ege denizindeki yükselme ise son 30-40 yıl içinde gittikçe artan oranda bir yükselme olduğunu göstermektedir. Bu yükselmenin nedenlerinden biri olarak Doğu Akdeniz'de su sıcaklığının yılda 0,12 derece yükselmiş olmasıdır. Akdeniz'de ortalama deniz seviyesinin yükselmesi yılda 5 cm kadardır. 2100 yılına kadar bu yükselmenin 50 cm bulması beklenmektedir. Isınmanın devam etmesi durumunda yükselmenin 86 cm kadar olacağı tahmin edilmektedir. Bu durumda Nil vadisi, Venedik ve Selanik, Akdeniz'de en hassas bölgeler olma

durumundadır.³ Yunanlılar, nedense adaların toprak kaybıyla ilgilenmek yerine çok turist çeken plaj alanlarının erozyon ve kaybı üzerinde araştırmalar yapmaktadırlar.

Ege adalarının toprak kaybı nedeniyle deniz alanlarında bir gerileme olacağını kabul etmeleri şimdilik pek mümkün gözükmemektedir. Adalarda nehir akıntıları olmadığı için alüvyon birikimleri bulunmamakta ve tüm ege adaları erozyona uğramaktadır. Doğu Akdeniz'in ısınması ve deniz yüksekliği nedeniyle bu adaların plaj alanları daralmaktadır. Ege bölgesi ada ve kayalıklardan oluşmakta Yunan tarafında kıyı uzunluğu 5580 km'yi bulmaktadır.70 Yunan adasında sürekli kalan nüfus 100 kişi kadar ve 45 adada nüfus 1000 kişiden fazla olmaktadır.

Yaz aylarında şimdiye kadar gelen turist sayısı 17 milyon kadardır. Adaların kıyılarında 1950-2000 yılları arasında 25%'lik bir erozyon

³ <https://www.climatechange.org/greece/coastal/floods/>

vardır erozyon vardır.⁴ Türkiye'nin Ege adaları ve kıyı alanlarındaki olabilecek kayıpları nedeniyle yapılmış genel bir araştırmayı bulamadım, Genel olarak bütün Egeyi kapsayan araştırmalar var.

DENİZ HUKUKUNDA ÇÖZÜM YOLLARI NE OLABİLİR?

Devletlerin ulusal çıkarları konusundaki tutumlarından yol çıkarak şimdiye kadar yaptıkları anlaşmalarda ve uluslararası mahkeme kararlarına oluşturulmuş var olan sınırların kabul görmesi gibi bir yaklaşım içine girebilecekleri tahmin edilebilir. Bu durumda iklim gelişmelerini dikkate alarak periyodik bir şekilde deniz alanlarının durumu konusunda yeniden haritalanma yapılmasına gerek kalmayacaktır. Bu durum çatışmaların çıkmasını önler mi ?. Bilinemez. İkinci bir tercih 'Gezici Esas Hat'ı temel alan yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre yükselen denizlere göre karasularının ölçümünde kullanılan esas hattın değiştirilmesi öngörülmektedir.

Bu yaklaşım önceden var olan deniz sınırlarını otomatik olarak değiştirecek ve yasal çatışmaları en aza indirecek bir çözüm olarak ileri sürülmektedir. Öte yandan tek bir sahile sahip olan ya da ada devleti olan ülkelerde deniz alanlarının değişmesi ekonomik rekabete yol açacaktır. Aynı şekilde ada devletleri ve takım ada devletlerin geniş deniz alanlarını ve balıkçılıktan elde ettikleri kaybetmelerine yol açacaktır. ABD ve Çin gibi güçlü sahil devletleri 'gezici esas hat' formülüne daha yakın bir tutum içindedirler. Ancak, açık denizler de meydana gelecek

"ABD ve Çin gibi güçlü sahil devletleri 'gezici esas hat' formülüne daha yakın bir tutum içindedirler. Ancak, açık denizler de meydana gelecek olan rekabet ekonomik olarak zayıf olan ada devletlerinin aleyhine olacaktır."

olan rekabet ekonomik olarak zayıf olan ada devletlerinin aleyhine olacaktır.

Uluslararası Hukuk Birliğinin Uluslararası Hukuk ve Deniz Yükselmesi Komitesi (İLA) yayınladığı kararında, adaların durumunu göz önüne alarak yeni bir uluslararası hukuk yapılanmasının gerektiğini bildirmiştir. İLA var olan deniz sınırlarının aynı kalmasını önermiş, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu raporun Uluslararası Adalet Divanı katipliğine gönderilmesine karar vermiştir. Genel Sekreter, çatışmaların önlenmesi devletler hukukunun temel ilkelerinden biri olan 'nasıl maliksen öyle kal'(uti possidetis) ilkesini göz önünde tutarak çatışmaların

önlenebileceğini düşünmüştür. Aynı metin Uluslararası Deniz Hukuk Mahkemesine de gönderilmiştir. Eldeki bilgiler, deniz sınırlarının statik esas hat olarak belirlenmesinin sahili bulunan gelişmekte olan ülkeler ve ada devletleri için daha hakkaniyetli bir durum yaratacağını göstermektedir. Karadeniz'de, Ege'de ve Akdeniz'de geniş kıyusal alanlara sahip olan ülkemizin de deniz sınırları konusundaki tutumunun sabit esas hatları şeklinde olacağını tahmin ediyoruz. Gezici hatlar durumunda dar deniz alanları olarak kabul edilen Ege,

Akdeniz ve Karadeniz'de sürekli deniz sınırı uyuşmazlıkları ortaya çıkacaktır.

SONUÇ

İklim değişikliği, içme sularından gıdaya, doğal felaketlere, göçe ve sonunda deniz sularının yükselmesiyle devletler arası deniz sınırları çatışmalarına yol açacak bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. İklim değişikliğinin etkileri nesillere yayılarak devam edecektir. Gerekli önlemleri almayanların ya da alamayanları, kendi topraklarında zor anlar beklemektedir. Umudumuz insanlığın yeni çözüm önerileri bulması ve çatışmalardan kaçınmasıdır.

4 Andreas F. Velegralis et all., 'Assesment of Island Beach Erosion Due to Sea Level Rise: The Case of the Aegean Archipelago', Journal of Natural Earth Hazards Earth Sciences, November 2016. Haritalarla yapılmış ve matematik ölçümler kullanılmış haritaları ihtiva eden çok yazarlı bir araştırmadan bazı bulguları aktardım.